

АНАЛИТИЧЕН ДОКЛАД

Проучване за
демотивиранияте българи

20.10.2017

**FRIEDRICH
EBERT**
STIFTUNG

TRW **ND**
ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ ЦЕНТЪР

В периода 10.09-28.09.2017 г. се проведе изследване, което е представително за строго определена целева група. Възложителят на проучването е фондация „Фридрих Еберт“. Изпълнител на изследването е изследователски център „Тренд“. Извадката е конструирана и съобразена спрямо техническите изисквания. Обхватът на проучването е от 1123¹ респондента, като 425 от тях са таргетирани в рамките на национално представително изследване с извадка 5000 (пет хиляди) души, а 698 респонденти са идентифицирани след напрегната случайна извадка. Изследването е представително за целевата група. Статистическата грешка е в рамките на $\pm 3\%$.

Определената възрастова категория, с оглед целите на проучването, е **18-64 г.** Проучването е проведено в рамките на цялата страна в разпределение от 227 гнезда по метода „пряко полустандартизирано интервю лице-в-лице“. Обективните критерии, които бяха заложили в проучването, за достигането на целевата група „демотивирани българи“ са:

Основен критерий са безработни българи, които не са тежко болни или в майчинство.

Допълнителният скрининг за достигане и идентифициране на дадената целева група са:

- *Хора, които в момента не минават никаква форма на обучение или квалификация;*
- *Не получават доходи от трудова дейност в България по трудов, граждански договори или като самонаето лице;*
- *Не се внасят осигурителни плащания за даденото лице;*
- *Не са регистрирани в бюрото по труда като търсеци работа.*
- Целевата група на това изследване се формира от лица, за които едновременно са изпълнени следните условия:

¹ С оглед на липсата генерална съвкупност, извадката на проучването е консолидирана от 1123 респондента - 425 случая от национално представително изследване с извадка 5000 души и 698 идентифицирани след напрегната случайна извадка.

- възраст 18-64 г.;
 - в момента на проучването не са ангажирани с някаква форма на обучение и/ или квалификация;
 - не получават доходи от трудова дейност в България по трудов договор, граждански договор или като самонаето лице;
 - те лично или друг не внася за тях осигурителни плащания (вноски) в България;
 - не са регистрирани в Агенцията по заетостта (Бюрото по труда) като търсещи работа;
 - безработни лица;
- За тяхната идентификация бе проведено национално представително изследване с извадка, притежаваща следните параметри:
- предварителна стратификация на универсума от 18-64 г. по административни области и тип населено място;
 - двустепенна случайна гнездова извадка с обем 5000 респондента (336 гнезда с по 15 случая във всяко);
 - случаен подбор на лицата чрез стартови адрес и стъпка;
- В така реализираната извадка идентифицираните представители на търсената целева група са $8.5\% \pm 0.8\%$ от всички респонденти;
- По оценка на НСИ към 31.XII.2016 г. населението от възрастовата група 18-64 г. е от порядъка на 4 505 000 (в тях са включени обаче и минимум 600 000 български граждани с постоянен адрес в България, но пребиваващи в чужбина);
- По приблизителна оценка идентифицираните от нас $8.5\% \pm 0.8\%$ на база 3 905 000 с висока вероятност присъстващи в страната към момента на изследването, представителите на целевата група трябва да бъдат оценени на $330\,000 \pm 31\,000$ души;

Данните ясно показват, че не се забелязва отчетлива разлика по пол в групата на демотивирани българи.

По отношение на възрастта се отчита по-голямо натрупване сред хората на възраст (18-29 г.). Тук трябва да отчетем, че една част от младежите все още са в процес на търсене на своята реализация. С най-малък дял на демотивирани българи има във възрастовата категория 60-64 г. Отчита се почти равномерно разпределение по отношение на другите възрастови категории.

Ниски дялове на демотивирани българи имаме при хората с висше образование, а най-сериозно натрупване на хора със средно образование – над половината от попадащите в тази група (**53%**). Данните еднозначно показват, че високото образование дава по-високи шансове за по-добра реализация.

По отношение на семейния статус малко над половината от демотивирани българи са **женени/омъжени**. В голяма степен това е предпоставка демотивирани българи да са издържани от други членове на семейството. По отношение на помладите в голяма степен от техните родители и близки.

ПОЛ	Демотивирани българи	Национално представителна картина
Мъж	51%	49%
Жена	49%	51%

ВЪЗРАСТ	Демотивирани българи	Национална представителна картина
18-29 г.	27%	19%
30-39 г.	20%	18%
40-49 г.	21%	17%
50-59 г.	22%	17%
60-64 г.	10%	-

ОБРАЗОВАНИЕ	Демотивираните българи	Национално представителна картина
Висше – бакалавър или магистър	10%	24%
Средно	53%	63%
Основно	26%	13%
Начално	9%	
Незавършено начално/Неграмотен	3%	

СЕМЕЕН СТАТУС	Демотивирани българи	Национално представителна картина
Неженен/ Неомъжена	25%	17%
Женен/ Омъжена	54%	60%
Разведен (а)	5%	6%
Разделен (а) след съвместно съжителство	1%	
Вдовец/ Вдовица	2%	7%
Постоянно съжителство без брак	12%	10%

На въпрос „*Вие лично имате ли собствени деца*“, **70%** от респондентите заявяват, че имат собствени деца, докато приблизително една трета (**29%**) казват, че нямат собствени деца. Над половината от анкетираните (**52%**) заявяващи, че имат собствени деца, казват, че имат 2 деца. Една четвърт заявяват, че имат едно дете, а **13%** декларират, че имат 3 деца. Едва **6%** от анкетираните са с 4 деца, съответно **2%** с 5 деца.

На въпрос „*От колко души се състои Вашето домакинство в момента*“, приблизително по една четвърт от респондентите (**24%**) – декларират, че се тяхното домакинство се състои съответно от трима и четирима души. **23%** от анкетираните заявяват, че домакинството им се състои от двама души, докато при **12%** от респондентите, тяхното домакинство се състои от 5 човека.

Приблизително половината (**48%**) от анкетираните заявяват, че само 1 човек от домакинството им получава доходи. При една трета от случаите (**30%**) домакинството

се състои от двама души. **10%** от анкетираните декларират, че домакинството им се състои от 3 души.

На въпрос „Какви са източниците на доходи на Вашето домакинство“, **57%** декларират, че това е работната им заплата от България. За **17%** от случаите това е заплащането по трудов или граждански договор. За **12%** от анкетираните това са социалните плащания от България, а при **10%** това е работната заплата от чужбина. Едва **6%** от анкетираните разчитат на парични преводи от чужбина., а при **5%** източникът на доходи е инвалидна пенсия. **5%** от респондентите заявяват, че домакинството им няма източници на доходи.

68% от респондентите заявяват, че няма финансови зависими от тях хора. При **18%** от случаите, финансово зависими са ученици и/или студенти. **16%** от анкетираните заявяват, че имат финансово зависими деца под 7 годишна възраст. При едва **1%** от анкетираните се регистрират финансово зависими пенсионери.

Според изследването, близо **90%** от целевата група не получава социални плащания. **6%** от анкетираните декларират, че получават такава помощ за отглеждане на дете. Едва **3%** заявяват, че получават социални помощи.

Една пета от анкетираните заявяват, че са без работа от над 5 години. **19%** декларират, че са без работа от една година. Незаети между 1 и 2 години са **16%** от респондентите, а **14%** са без работа в период между 2 и 3 години. **12%** от интервюираните декларират, че не са имали постоянна работа.

Прави впечатление, че с напредването на възрастта се увеличават годините, в които анкетираните стоят без работа. Във възрастовите групи между 50 г. и 59 г. и над 60 години съответно **30%** и **36%** нямат работа повече от 5 години. Данните недвусмислено сочат, че с напредването на възрастта възможностите за намиране на работа, както и мотивацията да си търсиш нови възможности намалява. Процентът на хората от ромски произход, които нямат работа повече от 5 години също е по-висок в сравнение с общата картина.

Процентът на хора, които нямат работа повече от 5 години е най-нисък в София. Това до голяма степен е следствие от по-голямото предлагане на работни места в столицата, в сравнение с другите населени места.

Малко над една пета (**21%**), декларират, че са работили на последната си работа по-малко от 1 година. **18%** от респондентите заявяват, че са работили между 3 и 5 години на последната си работа, а други **18%** декларират, че периодът на тяхната последна заетост е между 1 и 2 години. В **11%** от случаите продължителността на последната месторабота е между 6 и 10 години. Други **11%** декларират, че последната им заетост е над 10 години.

На въпрос „*Вие лично защо не си търсите работа в България*“, **47%** заявяват, че няма работа за тях. **13%** декларират, че са издържани от роднини. Други **13%** заявяват, че няма работа по специалността им. **10%** от респондентите декларират, че работят „на черно“ в България. **6%** от анкетираните заявяват, че се грижат за зависим член от семейството. При едва **4%** от случаите причината е, че търсят работа и не намират. **3%** от респондентите заявяват, че нямат желание да работят.

Прави впечатление, че основен аргумент сред най-младите (18-29 г.) да не си търсят работа в България е, че ги издържат роднини (**27%**). Вероятно при добро предложение за работа част от тази група биха влезли на пазара на труда. **57%** от хората над 60 години декларират, че няма работа за тях, като в сравнителен план това е по-висок процент от общия. Резултатите за пореден път са доказателство, че пазарът на труда по-трудно интегрира представителите на по-възрастното поколение.

Сред висшистите половината изразяват мнението, че няма работа по специалността им. Резултатите са логични, тъй като традиционно висшистите са по-претенциозна група, тъй като не малка част от тях държат да се реализират по специалността им. Това се доказва и от данните, че само **21%** от висшистите са на мнение, че няма работа за тях. Или с други думи голяма част от тях смятат, че работа има, но надделява желанието да се реализират по специалността си.

Само **3%** от всички анкетирани декларират, че нямат желание да работят. Тук трябва да се има предвид, че резултатите вероятно са по-високи, защото съществува непрестижен елемент да заявиш, че нямаш желание да работиш. Но въпреки това

данните сочат, че при правилна и добре насочена към различните групи политика, част от хората могат да бъдат интегрирани на пазара на труда.

42% от респондентите декларират, че са си търсили работа през Агенцията по заетостта, но неуспешно. Други **39%** заявяват, че използват други средства, за да си търсят работа. **14%** декларират, че не се интересуват или не търсят работа.

Официалният държавен посредник в лицето на бюро по труда се оказва неефективен механизъм за успешна реализация на пазара на труда. Само **1%** от всички анкетираните са имали положителен опит при намирането на работа чрез бюрата по труда.

Малко над половината от респондентите (**52%**) заявяват, че държавата е длъжна да им осигури работа, докато **42%** са на мнение, че сами трябва да осигурят своята трудова заетост.

Само **30%** от висшистите са на мнение, че държавата е длъжна да им осигури работа като близо две трети смятат, че сами са длъжни да си намерят работа. Точно обратното е мнението сред анкетираните от ромски произход, както и тези с основно и по-ниско образование като според съответно **74%** и **71%** от тях държавата е длъжна да им осигури работа и само **22%** и **24%** разчитат на себе си в намирането на работа.

За близо половината от анкетираните (**47%**) заплащане между 500 и 1000 лева би било мотивация за започване на работа. За **17%** заплащане между 1000 и 1500 лева е мотивация за започване на работа. **16%** декларират, че мотивация за започване на работа би представлявало заплащане до 500 лева. **5%** от анкетираните нямат подобна претенция, а други **5%** не могат да преценят.

Голяма част от анкетираните (**47%**) заявяват, че биха започнали работа за сравнително адекватни възнаграждения – между 500 и 1000 лева. Предвид статистическите данни, че средната брутна месечна работна заплата в България в началото на 2017 г. е вече над 1000 лева, ясно сочи, че очакванията към пазара на труда в България са напълно реалистични от страна на респондентите.

Сред висшистите и живеещите в София, желаната заплата е по-висока от общата картина. **29%** и от двете групи посочват като доход, който би ги мотивирала, заплата

между 1001 и 1500 лева. Данните са логични, предвид факта, че средната работна заплата в София е по-висока от националната, а хората със завършено средно образование е нормално да търсят по-високо възнаграждение предвид по-високата си професионална квалификация.

43% от респондентите заявяват, че имат доказана професионална квалификация, а **54%** декларират, че нямат.

Декларативно желание да се включат в курсове за преквалификация изразяват представителите на най-младата възрастова група (18-29), като близо половината от тях отговарят утвърдително. С покачването на възрастта процентите постепенно падат, като при най-възрастните единствено малко над **10%** изявяват желание за преквалификация. Прави впечатление също така, че сред висшистите процентът деклариращи, че биха се включили (**48%**) също е по-висок в сравнение с общата картина.

37% от анкетираните декларират, че биха се включили в курсове за професионална квалификация, за да успеят да си намерят по-лесно работа. **43%** не биха се включили, а една пета от респондентите не могат да преценят. Само **10%** от ромите имат професионална квалификация.

Малко над една трета (**33%**) са склонни да започнат работа в населено място, което е до 50 км. от техния дом, при положение, че им бъде осигурен транспорт. Повече от половината от запитаните (**56%**) не са склонни на подобна опция. Тук отново прави впечатление зависимостта между възрастта и склонността да се започне работа на отдалечено място от дома. Над **40%** от най-младите декларират готовност, докато само **14%** сред най-възрастните изразяват готовност за работна мобилност. **11%** не знаят или не могат да преценят.

Съществена разлика се наблюдава и в разбивката по пол. Мъжете са раздвоени (по около **45%**) относно склонността си да пътуват до 50 км до работа, докато при жените **68%** декларират, че не са склонни.

Високото заплащане е най-силният мотивационен фактор за започване на работа – **53%** от респондентите. При едва **6%** това би било възможността да се чувстват пълноценни и да имат собствен доход, а за други **6%** работата по специалността.

Нормалното работно време е мотивация за започване на работа за **5%** от българите. **4%** посочват, че добрите условия на труд и редовното заплащане са мотивация за започване на работа, а за **3%** причината е заплащането на осигуровки.

Мотивацията може да дойде практически почти единствено от добро заплащане. Разликата между тази опция и всички останали е съществена. Единствено при висшистите, една четвърт от тях държат на подходяща за специалността им работа.

Държавата трябва да поеме част от осигуровките на потенциалните заети, за да подпомогне тях в намирането на работа – на това мнение са **59%** от анкетираните. За малко над една трета (**31%**) държавата трябва да подпомогне децата и зависимите членове на семейството. За **19%** това представлява помощ при преместването и наемането на жилище.

63% от анкетираните са на мнение, че хората, получаващи социални плащания, трябва да бъдат задължени да си търсят активно работа. Приблизително една пета (**19%**) са на обратното мнение, **18%** не могат да преценят.

Прави впечатление, че групата на висшистите и тази на ромите се държат по-различно от общата картина, като три четвърти от анкетираните с висок образователен статус са на мнение, че хората които получават социални плащания от държавата трябва да бъдат задължени да си търсят работа, докато само под половината от всички интервюирани роми споделят това мнение.

За повече от половината респонденти (**53%**) социалните плащания за хората, които имат възможност да работят, но не си търсят работа, трябва да отпаднат. **28%** са на противоположното мнение и смятат, че тези привилегии трябва да бъдат запазени, а **19%** не знаят или не могат да преценят. Тук отново сериозното разминаване в общата картина е при висшистите и ромите, като зависимостите от предишния въпрос се запазват.

58% от анкетираните предпочитат да живеят в България, а **27%** биха отишли да живеят в чужбина при първа възможност. Малко над една четвърт от всички обезкуражени при първа възможност биха напуснали страната и отишли да живеят в чужбина. Прави впечатление, че най-висок е процентът сред най-младите (**41%**) и тези

с висше образование (**35%**). Сред най-младите повечето искат да заминат в чужбина, отколкото да живеят в България.

80% от респондентите декларират, че основните им източници за търсене на работа са роднините, близките и приятелите. **28%** от анкетираните разчитат на обяви в интернет сайтовете, а за **17%** обявите в печатните медии.

Официалната институция, която трябва да бъде посредникът между безработните и пазара на труда практически не се използва като средства за информация за работа. Над 80 процентни пункта сочат роднини/близки и приятели като основно средство. Това говори за обезсърчаване от основните методи, които им се струват ненадеждни, а надеждата остава основно в помощта, ходатайството и прочее сред близки хора. Единствено висшистите залагат колкото на възможностите по „втория начин“, толкова и по търсене за информация за работа чрез интернет сайтове. Тези в столицата също разчитат на обяви, тъй като има по-развит пазар на труда за сметка на тези от селата. Пропорционално намалява търсенето от други канали, колкото повече намалява числеността на населеното място.